

22 maj 2020

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över Långtidsutredningen 2019 (SOU 2019:65)

Läraryrket har fått möjlighet att yttra sig till Finansdepartementet angående Långtidsutredningen 2019 (SOU 2019:65).

Sammanfattning av Läraryrkets synpunkter

Sverige som helhet, men också vårt skolsystem, dras isär allt mer. Det är en utveckling som vi behöver vända. Långtidsutredningen pekar på att utvecklingen till en del är en följd av strukturella förändringar, men till en del är en följd av politiska beslut. De sistnämnda kan reverseras.

Det är av vikt att värna välfärdstjänsterna – och inte minst låta dessa växa med behoven. För att det ska vara möjligt krävs det en prioritering av dessa i den offentliga ekonomin. Staten måste skjuta till mer pengar, liksom kommunerna. Annars kommer de problem vi idag ser i välfärdstjänsterna inte kunna åtgärdas, vi kommer inte heller få se de satsningar på högre relativlöner och bättre arbetsmiljö som behövs för att locka den personal som krävs för att verksamheten ska fungera väl.

Läraryrkets synpunkter

Långtidsutredningens bärande tema är ojämlikhet och hur den har förändrats över tid i Sverige. Vi har sett en ökad ojämlikhet, mätt till exempel i Gini-koefficient. Under läsningens gång framstår det tydligt att en del av det handlar om samhällsförändringar som skulle gett det resultatet oavsett, till exempel fler ensamhushåll jämfört med tidigare; samtidigt som annat, till exempel förändringarna av kapitalbeskattningen och då särskilt de mer generösa 3:12-reglerna, är tydligt politiska vägval.

För Läraryrket är det två frågor som är av särskild vikt: Å ena sidan vad den ökade ojämlikheten gör för skolans uppdrag och å andra sidan möjligheten att långsiktigt finansiera välfärdstjänsterna, till vilka skolan ju hör. De två frågorna hänger ju också ihop såtillvida att vi vet att de kommuner som har störst utmaningar med kvaliteten i sin skola också är de som har allra svårast att själva finansiera sina välfärdstjänster, inte minst på sikt.

Skolan och förskolan har en viktig funktion i att utjämna barns livschanser. De är det viktigaste steget för att skapa ett jämlikt samhälle. Därför är det tragiskt att se att skolan har dragits isär under de senaste decennierna, genom större regionala skillnader men

22 maj 2020

också genom att skolsystemet fått en allt större skolegregation genom skolvalet. Inte minst är utvecklingen att de skolor som har de allra största utmaningarna också är de som har allra svårast att få behöriga lärare mycket oroande.

På goda grunder kan man misstänka att det är en negativ spiral. En skola får ett mer utmanande elevunderlag, vilket gör att det blir svårare att attrahera utbildade lärare, vilket gör att det utmanande elevunderlaget blir än mer utmanande, vilket gör att det blir än svårare att attrahera utbildad personal.

För skolans del har nyligen Björn Åstrands utredning *En mer likvärdig skola* (SOU 2020:28) presenterats. I den finns ett antal förslag, som om de genomförs kommer stärka likvärdigheten i skolan och därmed också förstärka skolans potential att vara en livschansutjämnande kraft. Det gäller både förslagen om ett förändrat skolvalssystem och förslagen om att staten bör ta ett starkare ansvar för likvärdigheten i skolan, genom ett mer stöttande arbete från Skolverkets sida och genom förändringar i det riktade statsbidragssystemet. Ett förslag som bör lyftas fram, för att genomföras så snart som möjligt, är att många riktade statsbidrag bör förenas till ett större socioekonomiskt viktat statsbidrag, samtidigt som det sistnämnda ska tillföras tre nya miljarder.

Det finns dock ett antal problem – bland annat att det tycks som om kommunernas finansieringsförmåga spelar roll för hur mycket den lägger på skolan – som man inte kommer att komma åt med de föreslagna reformerna. En möjlig väg framåt är den som Björn Åstrand pekar på: Att staten ska ta över finansieringen av skolan helt; en sådan åtgärd skulle kräva en ordentlig utredning av hela skolväsendets finansiering och övriga villkor och inte bara en utredning av grundskolan. Det andra alternativet är att man återigen ser över det kommunala utjämningsystemet så att det i än högre utsträckning jämnar ut kommunernas förutsättningar än idag.

Om så inte sker är risken stor att likvärdigheten kommer att minska och därmed elevernas livschanser i än högre grad blir olika beroende på vilken kommun de växer upp i. På sikt skulle det göra att skolans kompensatoriska roll – och därmed förmåga att skapa förutsättningar för minskade klyftor – blir svårare att uppfylla.

Den offentligt finansierade utbildningen är en viktig del av de välfärdstjänster som produceras. Välfärdstjänsterna i stort präglas av att de har en utjämnande effekt, vilket även gäller utbildning i stort, även om högskoleutbildning till en del minskar den utjämnande effekten av övrig utbildning.

För de kommande decennierna är det tydligt att behoven i välfärdstjänsterna snarast kommer att växa. Både på grund av demografien, men också för att kunna ha råd med den relativ löneförändring som behöver ske för att vara en attraktiv arbetsgivare och kunna rekrytera den personal som behövs. Det kommer att ställa krav på den fortsatta finansieringen av välfärdstjänsterna.

I praktiken sätter detta en gräns för ambitioner för en sänkt skattekvot. Snarare är det tvärtom, de samlade välfärdstjänsternas utveckling kan väl motivera en högre skattekvot. Inte minst i ljuset av att välfärdstjänster har en positivare påverkan på de framtida

22 maj 2020

tillväxtnöjligheterna (i fallet med utbildning är den snarast en förutsättning för långsiktigt goda tillväxtnöjligheter) än en del andra offentliga utgifter.

I dag finansieras stora delar av välfärdstjänsterna genom kommunalskatten. Sammantaget talar dock mycket för att uttaget av kommunal inkomstskatt inte bör öka, utan ökade krav på resurser behöver mötas av ökad statlig finansiering. Inte minst är det så att de kommuner som har högst skattesatser snarast behöver få möjlighet att sänka dessa. För att möjliggöra det behöver det kommunala utjämningsystemet ses över med en ambition att göra kommunalskattesatserna mer enhetliga över landet.

Tydligt är att utvecklingen de senaste decennierna har gått i en utveckling där inkomstspridningen har ökat. Inte minst har förändringarna i kapitalbeskattningen lett till att skillnaderna har ökat. Det pekar också på inom vilka områden de ökade skatteinkomsterna bör sökas: Ett par som faller sig naturligt att titta på är att göra fastighetsbeskattningen mer proportionell mot fastighetens värde samt ett återtagande av de lättnaderna i 3:12-reglerna som skett under det senaste 15 åren. Båda de förändringarna skulle ha en dämpande effekt på de skillnader som har uppstått under de senaste åren.

De sänkta skatteintäkterna från 3:12-regelförändringar har ju också drabbat välfärdens finansiering extra mycket då det slår direkt på kommunalskatten när en inkomst förvandlas från en arbetsinkomst till en kapitalinkomst.

Sverige som helhet, men också vårt skolsystem, dras isär allt mer. Det är en utveckling som vi behöver vända. Långtidsutredningen pekar på att utvecklingen till en del är en följd av strukturella förändringar, men till en del är en följd av politiska beslut. De sistnämnda kan reverseras.

Det är av vikt att värna välfärdstjänsterna – och inte minst låta dessa växa med behoven. För att det ska vara möjligt krävs det en prioritering av dessa i den offentliga ekonomin. Staten måste skjuta till mer pengar, liksom kommunerna. Annars kommer de problem vi idag ser i välfärdstjänsterna inte kunna åtgärdas, vi kommer inte heller få se de satsningar på högre relativlöner och bättre arbetsmiljö som behövs för att locka den personal som krävs för att verksamheten ska fungera väl.

Läraryrket

Johanna Jaara Åstrand
Ordförande

Johan Ernestam
Utredare